

PÄÄKIRJOITUS

Lisää tutkimuslukutaitoa

Essi Eerola

Yhteiskunnallisen tutkimuksen yksi keskeinen tavoite on ymmärtää syy-seuraussuhteita. Miten koulutus vaikuttaa työuraan? Miten asumistuki vaikuttaa tuensaajien asumisvalintoihin? Miten verotus ohjaa käyttäytymistä? On tietysti kiinnostavaa ymmärtää, miten maailma toimii. Tieto voi olla myös hyödyllistä, kun päätöksenteossa asetetaan tavoitteita ja mietitään erilaisia keinoja niiden saavuttamiseksi.

Erilaisia tilastoja, tutkimuksia, raportteja ja selvityksiä maailmassa riittää, ja vastuu raportin sisällöstä ja tiedotteen sanamuodoista on toki aina kirjoittajalla itsellään. Mutta joskus alkuperäinen viesti voi olla epäselvä tai se saattaa muuttua matkan varrella ennen kuin se päättyy vaikkapa lehtien palstoille. Sen takia raporttien lukijoilla on myös oma vastuunsa tulosten tulkinnassa. Vastuu on erityisesti niil-

lä, jotka välittävät raportin johtopäätöksiä eteenpäin ja joilla on paljon lukijoita tai seuraajia. Vastuun kantamiseksi tarvitaan tutkimuslukutaitoa, jonka voisi määritellä kyvyksi lukea ja ymmärtää tutkimusta ja sen tuloksia.

Tutkimuslukutaitoaan voi kehittää. Mihin asioihin kannattaa kiinnittää huomiota, kun lukee raportteja, joissa arvioidaan empiiristen havaintojen ja tilastoaineistojen avulla erilaisen päätösten tai toimenpiteiden vaikutuksia?

Ensinnäkin kannattaa selvittää, keskustellaanko raportissa siitä, mitä olisi tapahtunut, jos jotakin toimenpidettä ei olisi toteutettu. Avainasia on, tapahtuuko jokin asia toimenpiteen *jälkeen* vai sen *seurauksena*. Oleellista on miettiä, miten vaikkapa jonkin aktiivisen työvoimapolitiikan piirissä olevien työllisyys olisi kehittynyt, jos toimenpidettä ei olisi tehty. Tut-

VTT Essi Eerola (essi.eerola@vatt.fi) on Kansantaloudellisen aikakauskirjan toimituskunnan jäsen ja tutkimusjohtaja Valtion taloudellisessa tutkimuskeskuksessa. Kiitän Anni Huhtalaa, Seija Ilmakunnasta, Anna-Maija Juusoa ja Juha Tarkkaa hyödyllisistä keskusteluista ja kommentista.

kimuksen tavoitteena on yrittää rakentaa uskottava arvio toteutumatta jääneestä maailmasta. Usein tähän pyritään vertailuryhmällä, johon toimenpiteen kohteena olleen ryhmän kehitystä verrataan.

Toinen hyvä testi lukijalle onkin se, millä tavalla raportissa verrataan toimenpiteen kohteena ollutta ryhmää johonkin muuhun ryhmään vai verrataanko ollenkaan. Jokainen meistä tekee valintoja omista lähtökohdistaan. Valintoihimme vaikuttavat lukemattomat seikat, joita tutkijat eivät voi tyhjentävästi havaita. Koska me teemme valintoja tavoitellen itsellemme hyvää lopputulosta, on vaikeaa arvioida, mistä johonkin toimenpiteeseen osallistuneiden myöhempi menestys johtuu: Oliko kurssi todella hyvä vai osallistuivatko sille sellaiset henkilöt, jotka olisivat menestyneet muutenkin?

Suoraviivainen erilaisten ryhmien vertailu voikin johtaa hakoteille. Esimerkiksi maahanmuuttajista ne, jotka osallistuvat erilaisiin kotouttamistoimenpiteisiin, saattavat pärjätä työmarkkinoilla huonommin kuin ne, jotka eivät osallistu. Vastaavasti houkuttelevilla asuinalueilla asuvien perheiden lapset saattavat pärjätä myöhemmin työmarkkinoilla paremmin kuin muut. Näistä havainnoista ei voi suoraan päätellä, että kotouttamistoimenpiteisiin osallistuminen olisi haitallista tai että lasten menestyksen taustalla on asuinalue.¹

Milloin ryhmien välinen vertailu sitten on perusteltua? Joskus hyvä tutkimusasetelma syntyy ilman, että siihen erityisesti pyritään. Esimerkiksi sopii peruskoulu-uudistus, joka toteu-

tettiin alueellisesti porrastaen.² Myös erilaiset hallinnolliset rajat voivat olla hyödyllisiä vertailuryhmän muodostamisessa. Mutta toimenpiteet voitaisiin myös nykyistä systemaattisemmin toteuttaa ihan tietoisesti niin, että jälkikäteisarviointi on mahdollista. Jos osallistujat valitaan satunnaisesti ja jos ryhmät ovat riittävän suuria, ryhmät ovat uskottavasti vertailukelpoisia.³ Sitten pitäisi vielä miettiä, voidaanko uskottavasti väittää, ettei toimenpide vaikuttanut epäsuorasti myös vertailuryhmään.⁴

Kolmanneksi tutkimuslukutaitoista lukijaa tulisi kiinnostaa, mitä muuta tapahtui samaan aikaan. Arvioinnin haasteena on eristää tutkitavan päätöksen vaikutus muista samanaikaisista tapahtumista ja niiden vaikutuksista. Esimerkiksi perustulokokeilun työllisyysvaikutusten arvioinnin kannalta niin sanotun aktiivimallin käyttöönotto ajoittui hankalaan kohtaan.⁵

Joskus päättäjille riittää, että he tietävät, mitä päätöksistä seuraa. Usein on kuitenkin vielä tärkeämpää se, että ymmärretään, miksi käy niin kuin käy. Mikä mekanismi tuloksen selittää? Tämän takia empiiristen tulosten sitominen teoriaan ja tulkinta teorian kautta on myös arvokasta.

¹ Hämäläinen ja Sarvimäki (2016) ja Hämäläinen ym. (2015) hyödyntävät kotouttamissuunnitelmien käyttöönottoon liittyvää aikarajaa suunnitelmien vaikutusten arvioinnissa. Eerola ja Saarimaa (2019) esittelevät naapurustovaihtuksia koskevaa tutkimuskirjallisuutta.

² Pekkarinen ym. (2009) hyödyntävät vaihtelevaa toteutustapaa ja arvioivat, että peruskoulu-uudistus lisäsi sosiaalista liikkuvuutta (ks. myös Pekkarinen ja Uusitalo 2012).

³ Suomen perustulokokeilu on esimerkki tällaisesta toimenpiteestä. Kokeilun vaikutuksia arvioivat Hämäläinen ym. (2020).

⁴ Asiaa tarkastelevat työpolitiikkaa koskevassa katsauksessaan Alasalmi ym. (2020).

⁵ Asiaa pohtivat kirjoituksessaan Hämäläinen ja Verbo (2020).

Myös me kokeneet tutkimuslukijat voimme haastaa itseämme. Me voimme arvioida kriittisesti omaa johdonmukaisuuttamme ja sitä, millä perusteella pidämme tuloksia uskottavina tai yleistettävissä olevina.

Kaikki tämä vaatii toki paljon aikaa, mutta oikotietä ei ole. Jos vallalle pääsee kulttuuri, jossa vain otsikot luetaan, niiden perusteella tehdään johtopäätökset ja laitetaan viesti eteenpäin, emme välttämättä enää muista, että syyseuraussuhteiden tutkiminen on vaikeaa, ja että tuloksiin liittyy aina epävarmuutta.

Kansantaloudellinen Aikakauskirja sisältää ajankohtaisia katsauksia ja asiantuntijapuheenvuoroja, mutta aikakauskirjassa julkaistaan myös uusia tutkimustuloksia. Nämä tutkimusartikkelit käyvät aikakauskirjassamme läpi samankaltaisen vertaisarviointiprosessin kuin muillakin foorumeilla, joilla uusia tieteellisiä tuloksia julkaistaan. Tähtäämme siihen, että lukijamme saavat luotettavaa, hyvin kirjoitettua analyysia. Aivan keskeistä on, että tutkijat antavat aikaansa muiden tutkijoiden tutkimusten arviointiin. Yhtä tärkeitä ovat tutkimuslukutaitoiset lukijat. Mitä huolellisempia lukijoita raportit saavat, sitä hyödyllisempää palautetta tutkijat saavat omaan työhönsä. Oleellista ei ole se, onko raportti kirjoitettu päätöksenteon tueksi vai pyritäänkö se julkaisemaan kansainvälisessä vertaisarviointia käyttävässä tiedejulkaisussa. Tutkimus elää arvioinnista ja rakentavasta palautteesta. □

Kirjallisuus

- Alasalmi, J., Busk, H., Kauhanen, A., Leinonen, T., Solovieva, S., Valkonen, T. ja Viikari-Juntura, E. (2020), “Työpolitiikka ja työllisyysaste: tutkimukseen perustuvia johtopäätöksiä”, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:33.
- Eerola, E. ja Saarimaa, T. (2019), “Asuinalueiden segregatio ja naapurustovaikutukset”, *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 115(2), 238–253.
- Hämäläinen, K. ja Sarvimäki, M. (2016), “Integrating Immigrants: The Impact of Restructuring Active Labor Market Programs”, *Journal of Labor Economics* 34(2), 479–507.
- Hämäläinen, K. ja Verho, J. (2020), “Aktiivimalli sotki perustulokokeilun arvioinnin – vai sotkiko sittenkään?”, VATT Blogi 25.6.2020.
- Hämäläinen, K., Kanninen, O., Simanainen, M. ja Verho, J. (2020), “Perustulokokeilun arvioinnin loppuraportti: Rekisterianalyysi työmarkkinavaikutuksista”, VATT Muistiot 59.
- Hämäläinen, Kari; Pesola, Hanna; Sarvimäki, Matti (2015), “Kotoutumissuunnitelmien vaikutukset maahanmuuttajien lasten koulutusvalintoihin”, Kotoutumissuunnitelmien vaikutukset maahanmuuttajien lasten koulutusvalintoihin, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 43/2015.
- Pekkarinen, T., Uusitalo, R. ja Pekkala, S. (2009), “School tracking and intergenerational income mobility: Evidence from the Finnish comprehensive school reform”, *Journal of Public Economics* 93, 965–973.
- Pekkarinen, T. ja Uusitalo, R. (2012), “Peruskoulu-uudistuksen vaikutukset”, *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 108(2), 128–137.